

Õiguskantsler

Teie 14.03.2014 nr

Meie 31.03.2014 nr 6-1/140410/1401448

Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta Võrdne kohtlemine ajateenistusse kutsumisel

Austatud []

Pöördusite minu poole avaldusega ning palusite kontrollida, kas kaitseväeteenistuse seadus (KVTS) on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega (PS) osas, milles sätestab riigikaitsekohustuse üksnes meessoost Eesti Vabariigi kodanikele.

Leidsite, et PS §-st 12 tuleneb kohustus kohelda kõiki võrdselt ning mistahes diskrimineerimine on keelatud. Teie hinnangul on aga üksnes ühe soo esindajatele (meestele) sunniviisilise kaitseväekohustuse kehtestamine diskrimineerimine.

Olles tutvunud Teie avalduse ja asjakohaste õigusaktide ning kohtulahenditega, selgitan, et **ei tuvastanud üksnes meessoost kodanikele kaitseväekohustuse kehtestamise vastuolu PS §-st 12 tulenevaga.**

Õiguskantsleri seisukoht

1. Nõue, et ajateenistuse peavad kohustuslikus korras läbima üksnes meessoost Eesti kodanikud, tuleneb kaitseväeteenistuse seadusest¹ (KVTS). Seega tuleb Teie tõstatatud küsimusele vastamisel eeskätt leida, kas kaitseväeteenistuse seaduse regulatsioon osas, milles sätestab meessoost kodanikele kohustuse ajateenistusest osa võtta, on kõrgemalseisva õigusega kooskõlas.

2. Konkreetse seaduse või selle sätte põhiseadusele vastavuse hindamisel tuleb arvesse võtta põhiseaduse kõiki asjassepuutuvaid sätteid ja põhimõtteid ning silmas pidada nii iga sätte ja põhimõtte tähendust kui ka nende vastastikuseid seoseid.

3. Teie tõstatatud probleemi analüüsimist alustan PS § 124 pinnalt. Selle paragrahvi lõigetest 1 ja 2 tulenev nõue on, et riiki kaitsevad Eesti kodanikud üldise põhiseadusliku kohustuse alusel: "Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma riigikaitsest seaduse sätestatud alustel ja korras. Usulistel või kõlbelistel põhjustel kaitseväeteenistusest keelduja on kohustatud läbi tegema asendusteenistuse seaduses ettenähtud korras." (PS § 124). Riigikaitse kohustus kui

¹ KVTS § 2 lg 2 punktide 1 ja 2 järgi on kaitseväekohustuslaseks mh kutsealune ning 18-60 aastane meessoost isik. Kutsealune on 17-27 aastane meessoost isik (KVTS § 2 lg 3).

põhiseaduslik kohustus on koos teiste põhikohustustega vastandiks põhiõigustele - demokraatliku riigi aluseks ei ole üksnes põhiõigused.

4. Kaitsekohustus on demokraatliku põhikorra kindlustamise ja kaitsmise tagamise vahend. PS 124 lõike 1 tekstist ilmneb üheselt, et selle kohustuse ulatus on jäetud seadusandja otsustada. Tuleb tähele panna, et eelnimetatud paragrahv ei sisalda nõuet, et seadusega peaks kehtestama üldise kaitseväekohustuse kõigi Eesti kodanikest meeste ja naiste suhtes.

5. Teine järeldus PS §-st 124 on see, et riigikaitse mõiste ja sisu ei piirdu üksnes kaitseväekohustusega. Riigikaitse osalemise kohustus võib väljenduda ka muudes vormides. Näiteks on riigikaitseliste sundkoormiste seadusega riigi kaitsmise eesmärgil kehtestatud töö- ja veokohustused².

6. Seega võib eelneva alusel väita, et seadusandja on kaitseväeteenistuse seaduses kaitseväekohustust sätestades jäänud PS §-s 124 sisalduva volituse raamidesse. Teisisõnu: **seadusandja võis PS § 124 alusel põhimõtteliselt piirduda kohustusliku kaitseväekohustuse kehtestamisega ainult meessoost Eesti kodanike suhtes.** Juhin tähelepanu sellele, et seadus näeb ette mitmed juhud, kus ka meessoost kodanikke võib kaitseväeteenistuskohustusest vabastada³.

7. PS § 12 lõike 1 teine lause keelab diskrimineerimise soolise tunnuse alusel. Sellest sättest ei järeldu, et naiste ja meeste kõik õigused ja kohustused peaksid olema absoluutselt ühesugused. Ehkki PS § 12 lõike 1 esimeses lauses sätestatud üldise võrdsuspõhiõiguse järgi on kõik seaduse ees võrdsed, ei tähenda see, et võrdses seisundis olevate isikute erinev kohtlemine poleks üldse lubatud. PS § 12 lg 1 esimese lausega on vastuolus vaid selline erinev kohtlemine, millel puudub legitiimne eesmärk või mis on selle eesmärgi suhtes ebaproportsionaalne⁴.

8. Ebavõrdse kohtlemise kaalutluse puhul tuleb kõigepealt tuvastada ebavõrdne kohtlemine ja seejärel küsida, kas see kohtlemine on sisuliselt proportsionaalne seatava eesmärgi suhtes. Põhiseadusvastane on olukord siis, kui ebavõrdsel kohtlemisel puudub legitiimne eesmärk või ei ole kohtlemine proportsionaalne.

9. Kaitseväekohustuse kui põhiseadusliku kohustuse täitmine toob endaga kaasa mitmete põhiõiguste kasutamise piiramise⁵. Siiski kaalub nende põhiõiguste piiramise üles PS §-st 124 lõikest 1 tulenev efektiivse riigikaitse vajadus, mis nõuab, et teatud isikute suhtes tuleb rakendada piiranguid.

10. Põhiõiguste piiramisel tuleb kasutada põhiõigusi kõige vähem kitsendavaid abinõusid. Seega peab seadusandja kaitseväekohustuse sätestamisel silmas pidama, et selle kohustuse kandjate arv oleks optimaalne. Riigikaitse eesmärgil ei pruugi absoluutselt kõigi Eesti kodanike hõlmamine kohustusliku kaitseväeteenistusega (ajateenistuse läbimise näol) olla vajalik. Siit tuleneb nõue minimeerida nende isikute arvu, kes kaitseväeteenistust läbides jäävad ilma võimalusest kasutada mitmeid põhiõiguseid. Riigikogu on kaitseväekohustuse sätestamisel leidnud, et efektiivse

² Näiteks tuleneb riigikaitseliste sundkoormiste seaduse 5. peatükist riigile õigus kohustada inimesi osutama veeteenust. Sama seaduse 6. peatükist tuleneb aga õigus kohustada inimesi teatud tingimustel töötama riigikaitsealistes huvides.

³ Eelkõige on siin tegemist meeste sellise tervisliku seisundiga, mis ei võimalda neil teenistuskohustusi täita. Neil juhtudel on silmas peetud vajadust tagada PS § 28 lõikes 1 sätestatud põhiõigust tervise kaitsele.

⁴ VT lisaks RKÜKo 07.06.2011 nr 3-4-1-12-10, p 35.

⁵ Näiteks piirab kaitseväeteenistuskohustuse täitmine ajateenistuse näol PS §-des 19 lg 1, 30, 31, 34, 47 jt sätestatud põhiõiguseid.

riigikaitse eesmärgi saavutamiseks piisab meeste suhtes kehtivast kaitseväekohustusest. Valik võib olla meestele langenud seetõttu, et kaitseväekohustusest tulenevate ülesannete täitmine on meestele naistega võrreldes füsioloogilisi iseärasusi arvestades jõukohasem.

11. Kaitseväeteenistuskohustuse täitmisel tuleb mh kanda rasket füüsilist ja vaimset koormust. Seepärast on ka Kaitseväe kõrge valmisoleku tagamise nimel teinud seadusandja panuse meestele. Käesolevas küsimuses on meeste ja naiste eristamise mõistlikuks põhjuseks valdava osa meeste paremad eeldused osaleda nendes riigikaitse ülesannetes, mida meie Kaitseväes täita tuleb. See iseenesest ei tähenda muidugi seda, et naistel ligipääs kaitseväeteenistusele üldse puudub. Nimelt on käesoleval ajal võimalik ka naistel vabatahtlikult võimalik võtta kaitseväekohustus ning läbida ajateenistus.

12. Võib leida ka muid põhjuseid, mis antud küsimuses meeste ja naiste diferentseerimist õigustavad, kuid minu hinnangul piisab diferentseerimiseks juba eeltoodud põhjusest.

13. Lisan, et minule teadaolevalt on riike, kus ajateenistus on kohustuslik ka naistele⁶. Sellest ei tohiks muidugi teha automaatset järeldust, et kõikides riikides, kus ajateenistust riigikaitseks kasutatakse, peaks selline kohustus olema võrdselt nii meestel kui naistel. Veelkord – PS § 124 järgi on seadusandjal volitus kehtestada see, millises vormis ning kuidas kodanikud riigikaitse osalevad. Kuna tegemist on seadusandja kaalumisruumiga, ei ole õiguskantsleril pädevust sinna üldjuhul sekkuda ning ette kirjutada, milline peaks olema riigikaitse ülesehitus. Seadusandja kaalumisruumi sekkumine saab kõne alla tulla üksnes erandlikel juhtudel, kus nt õiguslikus regulatsioonis sisalduval erineval kohtlemisel puudub igasugune mõistlik õigustus.

14. Eelneva alusel leian, et **kaitseväekohustuse sätestamine ainult meessoost Eesti kodanike osas ei ole vastuolus PS §-s 12 väljendatud põhimõttega.**

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

Raivo Sults 693 8415
raivo.sults@oiguskantsler.ee

⁶ Nt Iisrael ja Norra.